

Ulus-Devlet Sona mı Eriyor?

Mehmet Ali Kılıçbay

*Mehmet Ali Kılıçbay'ın *Dinin Fiziği Demokrasinin Kimyası* adlı kitabından alınmıştır.

Ülkemizdeki aydın çevrelerde son zamanlarda sıkça tartışılan konuların başında ulus ve ulus-devlet geliyor. Ancak bu tartışmaya katılanların büyük çoğunluğu, bu iki kavramı dünya pratiğinden, daha doğrusu kavramların ana vatanındaki zihniyet ve kapsam değişmelerinden, ayrıca bu alandaki teorik inşa ve yorumlardan soyutlanmış bir şekilde, tamamen Türkiye uygulama ve anlayışının terimleri içinde ve doğrultusunda ele alıyor. Bunun sonucunda, "ulus-devlet bitti" gibi son derece aceleci bir sonuca varılıyor.

Aydınlarımızın ezici çoğunluğu, bugün ilk ve orta öğrenim ders kitaplarında yer almayı hâlâ sürdüren, "ulus, belli bir toprak parçası üzerinde yaşayan, aynı ırktan, aynı dinden, aynı dili konuşan, aynı amacı paylaşan, ortak tarih ve geleceğe sahip insanların birliğidir" cinsinden bir tanım gerçek ulus tanımını sanıyor ve bu tanımın kalıplarına sığmayan talep ve gerçeklerin su yüzüne çıkmasını karşısında, ulus-devletin ömrünü tamamladığını düşünüyor.

Oysa ulus ve buna bağlı olarak, bunu temel alarak kurulan ulus-devlet, tamamen başka düzlemlerde, tamamen başka bağlantıların sonucu olarak ortaya çıkmış tarihsel-ekonomik inşalardır. Eğer daha açık bir şekilde söylemek gerekirse, ulus irki, etnik bir birlik olmayıp, insanların tercihleri sonucunda oluşan bir kaynaşmadır. Daha da açıkçası, ulus bir inşadır, ezelden ebede giden bir varlık değildir. Avrupa'nın (ve bu arada elbette dünyanın) en eski ulus-devletlerinden ikisinin örneğinin konuyu daha açık hale getireceğini düşünüyorum.

Kutsal Roma-Germen imparatorluğunun içinde özerk kantonlar halinde yer alan Schwyz, Uri ve Unterwald, 1291'de bir birlik meydana getirerek, İsviçre'nin çekirdeğini oluşturmuşlardır. Birliğe kısa bir süre içinde beş kanton daha katılmış ve zaman içinde bunların sayısı 13'e yükselmiştir. İmparatorluk, 1499'da Bâle antlaşmasıyla İsviçre'nin bağımsızlığını tanımak zorunda kalmıştır. Bu devlete daha sonra başka katılımlar olacaktır, ama sonuçta İsviçre, dört dilli, üç dinli (önemli bir müslüman azınlığın varlığıyla birlikte aslında dört dinli) ve sayısız etnik unsuru olan bir ulus-devlet olarak (İsviçre'yi bir konfederasyon haline getiren Napoléon'dur), Avrupa'nın en eski manzalarından biridir. Bizdeki tanımlarla taban tabana zıt bu birliği kuran yegâne olgu, bu bölgenin Kuzey-Güney ticaret eksenini üzerinde, vazgeçilmez bir menzile olması ve bunun sonucunda iktisadın ulusu kurmasıdır. Daha da açıkçası, İtalyan ve Kuzeyli tüccarların zorunlu olarak karşılaştıkları bu bölge, ticaretin ve ekonominin dilinin tek olması yüzünden bir ulus-devlete dönüşmek zorunda kalmıştır ve bu arada yerel dillerini birleştirme gibi bir ihtiyaç duymamıştır. Zaten buna gerek de yoktu.

Keza Frizonlar, Saksonlar, Franklar, Keltler gibi birbirlerinden çok farklı etnik

çıkıştır. Halkı, keltler, Saksonlar, Angller, Normanlar, İskandinavlar, Romalılar gibi yeni ve eski birçok etnik tabakanın harmanı olan İngiltere ile bünyesinde Avrupa'nın ve hatta dünyanın bütün etnik unsurlarını barındıran Fransa'nın ulus-devlet kurma süreçleri de, tamamen ekonominin emirleri doğrultusunda olmuştur.

Öyleyse ulusu ve ulus-devleti kuran unsurun dil, din, ırk, etnisite birliği ve türdeşliği olmadığı; bunun tersine ulusun ve onun siyasal ifadesi olan ulus-devletin ekonomik birleşme tarafından inşa edildiği açıkça ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de geniş kitle tarafından anlaşılamayan nokta budur. Yani bir ulus ezelden beri var olan bir şey değildir, oluşması için ulusal pazarın belirmesi ve pekişmesi gerekir. Ulusal pazar ise, ancak kapitalizmin egemen tarz olmaya başlamasıyla kurulabilir. Bu söylenenleri daha açık hale getirmek üzere, kapitalizmin diğer bütün üretim tarzlarından farklı olarak, belli bir mekânda dengeye gelmesinin olanaksız olduğunu vurgulamak gerekir. Çünkü kapitalizm esas itibariyle maksimum kâr peşinde koşmak ve bu nedenle birim başına üretkenliği artırmak çabası olduğu için, bu durumun sonucu olarak iki darboğazla karşılaşır. Bunlardan biri kâr hadlerinin düşme eğilimi, ikincisi de mamullere hammadde ve pazar bulma sorunudur. Bu darboğazları aşamazsa yok olması kaçınılmaz olan kapitalizm, kendinden önceki tarzların küçük ölçekli ve yerel olarak bıraktıkları piyasaları (pazarları) birbirlerine bağlamak zorundadır. İşte bu ekonomik birlik, din, dil, etnisite vb. farklılıklarına hiç aldırmadan ulusu ve ulus-devleti inşa eder. Sonuçta ulus, kapitalizmin öz çocuğudur.

Bunları daha iyi anlamak üzere, Avrupa'da esas olarak üç din (katoliklik, protestanlık ve ortodoksluk, buna bir de müslümanlığı eklemek mümkündür), tek ırk ve üç temel etnisite (latin, german, slav) bulunmaktadır. Ayrıca çok sayıda dil bulunmaktadır. Eğer ulus-devlet bir din birliğiye, Avrupa'da sadece üç devlet olmalıydı, eğer bir ırk birliğiye sadece bir tane olmalıydı, eğer sadece etnisite birliğiye, sadece üç tane olmalıydı vs.

Öte yandan, Fransa'nın kuzeybatı illerinde yaşayanlar ile Belçika'nın batısındakiler aynı etnik kökendirler, keza Fransa'nın Pirene bölgesi halkı ile İspanya'nın komşu bölgeleri halkı aynı etnik kökenden, yani Katalandırlar. Bu gibi örnekleri sonsuza kadar artırmak mümkündür. Fakat bu gibi özdeşliklerin ulusu kuramayacağını en kesin göstergesi, bugünkü Avrupa'daki ulus-devletlerin kompozisyonlarıdır.

Madalyonun ters tarafında ise, kapitalizmin dünyaya yayılma, yani dünyasallaşma sürecinin emperyalizm ve batılılaşma biçiminde cereyan etmesi yer almaktadır. Kapitalizmi üretmeyip maruz kalan Batı-dışı toplumlar, devletlerini ekonomik tabana (ulusal pazar) dayalı olarak değil de, siyaseten kurmak durumunda olmuşlardır. Kapitalizme ancak türev ve ekenti olarak dahil olan bu toplumların devletleri, ulus-devlet'ten çok ulusal devletlerdir. Yani toplumu bir arada tutan temel unsur ekonomik birlik değil de, öyle olduğu varsayılan ve ideolojik olarak dayatılan dil, din, ırk, etnisite vb. birliği olmaktadır. Bugün dünyanın her yerinde bu cins ulusal devletler mikro milliyetçiliklerin tehdidi altındadır, çünkü ulusal çimentoyu meydana getirecek ulusal pazar tam anlamıyla inşa edilmemiştir.

Bugün aydınlarımızın çoğunun sandığının tersine, dünyada sona eren ulus-devlet değil, ulusal devlettir. Mikro milliyetçiliklerin, ekonomik birliklerini kuramadıkları halde ideolojik bir birlik dayatan Batı-dışı ulusal devletlerde ayyuka çıkması rastlantı eseri değildir. Örneğin Yugoslavya'nın parçalanmasının temel nedeni, bu ülke halkının dil, din ve etnisitelerinin farklılığı değildir. En zengin bölge olan Slovenya ile en fakir Makedonya arasında yedi kata ulaşan fert başına ulusal hasıla farklılığıdır. Bunun yanı sıra Slovenya'nın endüstrileşmiş, Makedonya'nın tarımsal tabana dayalı, Yugoslavya'nın ise de kapitalist tabana dayalı bir yapıda olduğunu

neden olmuştur. Ekonomik birliğini sağlayamamış olan bu ülkenin bir ulus oluşturduğunu söylemek mümkün değildir. Öte yandan, aynı dilden, dinden, ırktan olan Arapların çok sayıda devlet halinde bölünmüş olmaları ve benzeri çok sayıda örnek (örneğin Almanya ile Avusturya arasında hiçbir fark yoktur, keza İsviçre'nin Almanca konuşan bölgeleri de Almanya'ya dahil olmayı akıllarına bile getirmemektedirler), ulus-devletin yegâne kurucu unsurunun ekonomik birlik olduğunu, din, dil, ırk birliğinin hiç önemli olmadığını kesinlikle ortaya koymaktadır.

Buna karşılık ulus-devlet genişlemekte, geleceğin dünyasının temel güç hatlarından biri olmaya adaylığını koymaktadır. Dünyanın en uzun süreli ve kanlı çatışmalarının alanı olan Batı Avrupa, 1960'larda başlayan bir süreç içinde ekonomik bir birlik haline gelmeye başlamıştır. Yani Avrupa ulusal pazarı oluşmaktadır ve bunun arkasından bir Avrupa ulus-devleti gelecektir.

Gündelik hayatın sonsuz çeşitliliği ve dünün bugüne taşıdığı sayısız farklılıkları, ırk gibi ölçülmesi olanaksız, etnisite gibi saptanması güç, dil gibi yapay, din gibi tercihe bağlı globalliklerin içinde eritmeye kalkışmak, birlik değil, ayrışma yaratır.

Birlik için, ağaçlar gibi tek başına ve özgür, orman gibi bir arada olmak gerekir.